

گونه‌شناسی و تحلیل نقوش قوم بلوچ در بلوچی دوزی سرحد و مکران

مریم طاهرعزیزی^۱، علیرضا شیخی^{۲*}

^۱ کارشناسی ارشد هنر اسلامی، گروه هنر اسلامی، مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد، ایران.

^۲ استادیار گروه صنایع دستی، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، تهران، ایران.

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۰۵، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۶/۲۸)

چکیده

سوزن دوزی یا بلوچی دوزی هنری است با قدمتی به بلندای تاریخ سیستان و بلوچستان. این هنر، ریشه در تاروپود زندگی عشیره‌ای، بازتاب ذوق زنان در آئینه طرح‌های جاودانه دارد. هدف مقاله معرفی، دسته‌بندی، تحلیل صوری و معنایی نقوش و تکنیک‌های اصلی دوخت سوزن دوزی بلوچست. بنابراین متداول‌ترین طرح‌ها و نقوش به کار برده در سوزن دوزی چیست؟ و عوامل مؤثر در ایجاد آنها کدام‌ست؟ نگارندگان ابتدا به بررسی و معرفی نقوش سوزن دوزی بلوچ پرداخته، سپس به لحاظ فرمی، دسته‌بندی و از نظر محتوایی مورد مطالعه قرار داده‌اند. به دلیل کمبود منابع کتابخانه‌ای، روستاها و شهرهای مورد نظر تحقیق در منطقه مکران و سرحد سیستان و بلوچستان از جمله چابهار، نیکشهر، ایرانشهر، قاسم‌آباد بمپور، ایرندگان، مارندگان، سراوان، خاش و زاهدان با مشاهده میدانی شامل مصاحبه و طرح پرسش از هنرمندان سوزن دوز فعال در خصوص نام گذاری و دسته‌بندی نقوش به تحلیل موضوع دست یازیده شده است. نتایج به دست آمده نشان دارد که زنان سوزن دوز بلوچ در طراحی نقوش آثارشان از عوامل طبیعی پیرامون خود شامل نقوش حیوانی، گیاهی، هندسی و کیهانی، الهام گرفته است. لازم به ذکر است شرایط زندگی که همانا باورهای دینی، آرزوها، عقاید و اعتقادات قومی و تخیل زن بلوچ است، تأثیر بسزایی در خلق طراحی نقوش داشته است.

واژگان کلیدی

بلوچستان، زن بلوچی، سوزن دوزی، تکنیک و نقوش سوزن دوزی.

* مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده اول، با عنوان «بررسی سوزن دوزی در سیستان و بلوچستان و نقش آن در توسعه اقتصادی روستایی» می‌باشد که با راهنمایی نگارنده دوم در مؤسسه آموزش عالی فردوس، مشهد ارائه شده است.

** نویسنده مسئول: تماس: ۰۹۱۵۵۳۳۸۰۱۶، نمابر: ۰۲۱-۶۶۴۰۴۹۸۶، E-mail: a.sheikhi@art.ac.ir

مقدمه

تحلیل است.

۲. روش پژوهش

روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و به‌ویژه میدانی با استفاده از تکنیک‌های مشاهده مستقیم، مصاحبه، عکس‌برداری و یادداشت‌برداری است که با حضور در چندین شهرستان و روستای سیستان و بلوچستان و صحبت با سوزن‌دوزان و آشنایی نزدیک با هنرمندان و کارآفرینان این صنعت انجام شد. جامعه آماری مناطق در دو بخش مورد مطالعه بوده است: مکران که قسمت‌های جنوبی بلوچستان شامل: چابهار، نیک‌شهر، فوج، ایرانشهر و توابع آن به‌ویژه نواحی چانف، اسپکه، فوج، سورمیچ، شهریانچ، گوانگ، مته سنگ، نکوچ، پیپ، هریدوک، کویچ، بمپور، بزمان و در سراوان در ناحیه‌ی ناهوک، مهرستان، سیب سوران و گشت، بم پشت، جالق است. بخش سرحد که شامل: خاش نواحی ایرندگان و مارندگان و زاهدان بوده است. روش نمونه‌گیری، هدفمند است. با انتخاب شهرها و روستاهایی در منطقه سرحد و مکران سیستان و بلوچستان که هنرمندان فعال آن مجموعه‌ای از مدیران و زنان خلاق کارآفرین شرکت‌های ثبت‌شده در منطقه‌های مورد نظر در رشته سوزن‌دوزی بلوچی هستند. شهرها و روستاهای مورد بررسی تحقیق شامل شش شهر: چابهار، نیک‌شهر، ایرانشهر، سراوان، خاش و زاهدان و سه روستای: قاسم آباد، بمپور، ایرندگان و مارندگان است.

بلوچستان به چهار بخش تقسیم می‌شود: بخش‌های سرحد، سراوان، بمپور و مکران. ولی از نظر جغرافیای تاریخی شامل دو بخش است: ۱. ناحیه شمالی (سرحد)، ۲. ناحیه جنوبی (مکران). ساختار سیاسی-اجتماعی در بلوچستان متأثر از جغرافیای منطقه میان دو بخش شمالی و جنوبی متفاوت است.

۳. مبانی نظری پژوهش

۳.۱. رودوزی

نقش‌اندازی به‌وسیله‌ی ابزار دوخت و رشته‌های تاییده‌شده‌ی رنگین با بخیه‌های گوناگون برای تزئین سطح پارچه‌ها را «رودوزی» می‌گویند. با این نوع رودوزی بخشی از پارچه و یا سراسر آن تزئین می‌شود. در مناطق مختلف ایران این نوع رودوزی از تنوع قابل‌توجهی برخوردار است و براساس نوع بخیه‌های استفاده‌شده، جنس نخ‌ها و پارچه‌ها و انواع نقش‌هایی که به کار گرفته می‌شود، نام‌های گوناگونی دارد که عبارتند از: سوزن‌دوزی بلوچ، پته‌دوزی کرمان، ممقان‌دوزی آذربایجان، درویش‌دوزی یا تفرش‌دوزی، رشتی‌دوزی یا قلاب‌دوزی رشت، نقش‌دوزی یا شماره‌دوزی، گبردوزی یا زردشتی‌دوزی، خامه‌دوزی یا ایریشم‌دوزی و بخارادوزی (مصاحبه با زینب نوروزی، قاسم آباد، بهار ۹۷).

اسفندیاری، در کتاب «نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران» رودوزی‌های ایرانی را به شش دسته تقسیم می‌کند.

- سوزن‌دوزی‌ها که در اثر پرکاری، زمینه اصلی آن مشخص نبوده و

سوزن‌دوزی بلوچستان، هنریست که از آن به‌عنوان سند هویت و پشتوانه زنان بلوچ نام برده می‌شود. از جمله هنرهای یادرفته که منبع درآمد خوبی برای خانواده‌های بلوچ به‌شمار می‌رود. هنرمند بلوچ می‌کوشد تا واقعیات زندگی، محیط اطراف، مردم منطقه و باورهای قومی خویش را در آثارش منعکس و جاودانه کند. هدف مقاله معرفی، بررسی تکنیک‌های دوخت، دسته‌بندی و تحلیل نقوش است. در سوزن‌دوزی بلوچ، ویژگی‌های مشترکی بین نگاره‌های سوزن‌دوزی کلیه مناطق، قابل مشاهده است که شاخص‌ترین ویژگی آنها، استفاده از نقش‌های هندسی و خطوط شکسته است. رنگ و فرم در نقوش اصیل سوزن‌دوزی، نیازمند مطالعه‌ی زمینه‌مند در خاستگاه‌های مورد نظر است تا از این طریق به تحلیل و بررسی نقوش، فرم و رنگ‌های به‌کاررفته در این هنر قومی پرداخته شود. خاستگاه نقش‌ونگارهای سوزن‌دوزی را می‌توان در عناصر طبیعت، زیورآلات، عناصر مرتبط با اعضای بدن انسان، موضوعات ذهنی و تخیلی، همچنین مذهب و باورهای قومی دنبال کرد. تنوع نقوش سوزن‌دوزی بلوچ، گستردگی آن با نقش‌ونگارها که همواره با تکرار و اعداد بی‌شماری از نقوش هندسی صورت می‌گیرد، جلوه‌ای بی‌همتا به خلاقیت زنان سوزن‌دوز و ابداع ترکیب‌هایی جدید در هنر آنان بخشیده است. از آنجا که معرفی و واکاوی معنایی نقوش سوزن‌دوزی از دیدگاه بومیان منطقه، بخشی از هویت و اصالت فرهنگی این مرزوبوم است، ضرورت دارد موضوع مورد مطالعه قرار گیرد.

۱. پیشینه پژوهش

پیمان متین (۱۳۸۶) در کتاب «پوشاک ایرانیان» از نقوش رایج در هنر خامه‌دوزی بیان می‌کند که آن‌را به: حصیردوزی، توردوزی، خامه‌کشی، بته جقه‌ای، نرگسی، گلی، نقوش ستاره‌ای، نقوش هندسی، انواع گره‌ها، خطوط منحنی، الگوهای مختلف تخم‌خرزبه و یا دم ماهی و غیره اشاره می‌کند. زهرا خاموشی (۱۳۸۷) در مقاله «تحول کاربرد تزئین در سوزن‌دوزی بلوچ و ترکمن به شیوه سنتی و مدرن» در شماره ۸ نشریه مطالعات هنر/اسلامی، به تحلیل نقوش سوزن‌دوزی سنتی و جدید بلوچ می‌پردازد که نقش مایه گیاهی، حیوانی و هندسی را بیشتر مد نظر دارد. مرضیه قاسمی و همکاران (۱۳۹۲) در مقاله‌ای تحت عنوان «ساختار صوری نقوش طبیعی در سوزن‌دوزی زنان بلوچ با تأکید بر نمونه‌های شهرستان سراوان» در شماره ۲۸ نشریه نگره، پژوهش خود را مبتنی بر شیوه‌ی توصیفی و تحلیلی انجام داده‌اند. هدف آنها در تحقیق، نشان‌دادن تأثیر عناصر طبیعی بر نقوش سوزن‌دوزی بلوچستان است. ابوبکر نرماشیری (۱۳۹۴) در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی عناصر نمادین هندسی در هنر سوزن‌دوزی بلوچ» به بررسی عناصر نمادین و هندسی و رابطه آن در خلق نقوش سوزن‌دوزی بلوچستان پرداخته است. آنچه در این منابع بدان دست‌یازیده نشده معرفی جامع و دسته‌بندی مدون نقوش بلوچی‌دوزی یا سوزن‌دوزی سیستان است که در این نوشتار علاوه بر موارد فوق، تکنیک‌ها و عوامل مؤثر بر ایجاد نقوش نیز دست‌مایه

۳.۱.۳. سیاه‌دوزی

نوعی سوزن‌دوزی که برای تزئین پیش‌سینه و سرآستین لباس کاربرد دارد و تنها از نخ سیاه‌رنگ که معمولاً ابریشمی است استفاده می‌شود. با دوخت دندان‌موشی به هم چسبیده نقوش‌هایی را به شکل مثلث بر روی لباس می‌دوزند و آن گاهی از دوخت زنجیره استفاده می‌کنند. سیاه‌دوزی مانند خامه‌دوزی جنبه خود مصرفی داشته و امروزه رواج چندانی ندارد (تصویر ۱، ب).

۳.۱.۴. سکه‌دوزی

جهت تزئین رویه رختخواب یا زینت گردن شتر در موقع عروسی استفاده می‌کنند و اغلب در تزئین اطاق به دیوار می‌آویزند. در گذشته‌ای نه‌چندان دور سکه‌دوزی در خانواده بلوچ نقش صندوق پس‌انداز را داشته است. (مصاحبه با پریا حسین بر، سراوان، تابستان ۹۶).

۳.۱.۵. خامه‌دوزی

سفیددوزی؛ هنری شکل‌گرفته از نقوش خاص و اصیل بومی که با وسیله الیاف ظریف ابریشم به شکل برجسته اکثراً بر روی پارچه‌هایی از جنس کتان دوخته شده است (آکرمن، ۱۳۶۱: ۹۸). از دلایل استفاده کردن این عنوان مقدس بودن رنگ سفید نزد ایرانیان از باستان و رعایت پاکیزگی است. سفید در فصل گرما نقش مهمی در خنک نگاه‌داشتن بدن دارد و رنگی شاد است (اسفندیاری، ۱۳۷۹: ۹۵) (تصویر ۴، ب). نقوش، بیشتر متشکل از خط و منحنی گردان است و به منظور تزئین جا نماز، سجاده، پیش‌سینه لباس، عرقچین، جلیقه، رومیزی، روتختی، سفره، روکوسنی و غیره است.

۲.۳. نقش در سوزن‌دوزی بلوچی

بلوچی‌دوزی عجین شده با طبیعت صمیمی و صبور زن بلوچ و نمایشی است موزون از رنگ خالص و گرم طبیعت و نقش آرام کوبیر. به‌رغم اصالت چشمگیر سوزن‌دوزی باید خاطر نشان ساخت که؛ به دلیل فقدان مطالعات مستمر و در دسترس نبودن منابع تاریخی، بررسی پیشینه و تعیین قدمت تاریخی آن، به‌راحتی امکان‌پذیر نیست. با این وجود می‌توان گفت سوزن‌دوزی بلوچ که هنر دوختن گل‌های ابریشمین بر پارچه‌های ساده است، با صنعت تولید ابریشم رابطه‌ای مستقیم دارد و قراین تاریخی مبین آن است که پرورش کرم ابریشم در بلوچستان معمول بوده و تجارت ابریشم بازار گرمی داشته است (ناصح، ۱۳۴۵: ۳۷). در برخی از منابع

دوخت‌های الوان موجب پیدایش زمینه تازه‌ای پر از نقش‌ونگار گردیده است. مثل: نقش‌دوزی، فلابدوزی و بلوچی‌دوزی؛

سوزن‌دوزی‌هایی که قسمتی از زمینه را دوخت پر نموده زمینه به رنگ اصلی خود باقی می‌ماند. مثل: قبطان‌دوزی و مضاعف‌دوزی؛
سوزن‌دوزی‌هایی که به شکل خاص انجام می‌گیرد، با جابه‌جا کردن و بیرون آوردن تارپودها صورت می‌گیرد. مانند: سکه‌دوزی اصفهان و شبکه‌دوزی؛

رودوزی‌هایی که نخ‌های فلزی آذین‌گر زمینه پارچه می‌باشند و به پارچه جلوه دیگری می‌دهد، مانند: گلابتون‌دوزی، نقده‌دوزی، سرمه‌دوزی، ملیله‌دوزی و گلاب‌دوزی؛

سوزن‌دوزی‌های که سوزن و قلاب در نقش‌آفرینی روی زمینه نقشی ندارند بلکه با گذراندن نخ مثل نقده از میان تارپود و شکل‌دادن به وسیله دست اشکال مورد نظر پدیدار می‌گردد؛

گروهی از سوزن‌دوزی‌ها نخ و سوزن به تنهایی در نقش‌آفرینی و تزئین روی آن مؤثر نبوده بلکه محتاج به مواد تزئین‌زای دیگری می‌باشد (اسفندیاری، ۱۳۷۰: ۴۶).

این هنر به مقتضای فرهنگ، آداب و سنن هر قومی، دارای ویژگی‌های خاص خود است (صبا، ۱۳۷۹: ۱). با توجه به آنچه ذکر شد انواع رودوزی (سوزن‌دوزی) بلوچ را می‌توان چنین مطرح نمود:

۱.۱.۳. پلیواردوزی

دوخت پلیوار یا فلی‌وار، نوعی گلدوزی بر روی پارچه است. دوخت مستقیماً بر روی جامه انجام شده که تنها قسمت‌هایی از زمینه با دوخت پر می‌شود (مصاحبه با پریا حسین بر، سراوان، تابستان ۹۶).

۲.۱.۳. توردوزی

مواد اولیه آن را تورهای رنگی پهن و باریک و نوارهای تزئینی، پارچه، نخ و آینه‌های کوچک تشکیل می‌دهد. ابتدا پارچه مورد نظر را انتخاب و بر روی آن تورهای پهن و باریک می‌دوزند و فضای بین طرح‌ها را گل‌هایی به اشکال مختلف که با همان تورها درست شده تزئین می‌کنند و در وسط گل‌ها آینه‌های کوچکی نصب می‌کنند. این نوع روی‌دوزی را در بعضی از خانه‌های قدیمی می‌توان یافت. گذشته در روستاها برای تزئین وسایل و لوازم مختلفی مثل، جاجورابی، جالباسی، روبالشی و غیره کاربرد داشته است (مصاحبه با سیما ریسی، نیکشهر، پاییز ۱۳۹۶).

ب

الف

برگرفته از ذهنیات و تعاملات اجتماعی و اقتصادی فرد باشد. این نقش‌ها را می‌توان به دو دسته انتزاعی و واقع‌گرایانه تقسیم کرد: الف) نقوش انتزاعی: برگرفته از ویژگی‌های شاخص حیواناتی است که بیشتر بومی‌اند مانند «کتار پادک» (Kattar Pâdak): پای حشره و «مرگ پانچ» (Morg Pânč): پنجه مرغ؛ ب) نقوش واقع‌گرایانه: این سری بیشتر بر دست‌بافته‌های عشایری اقوام بلوچ از قبیل نمکدان، سفره، گلیم و فرش کاربرد دارد و بیشتر در سوزن‌دوزی متداول نبوده است از قبیل مرغ، شتر و بز... بنابراین با توجه به تصویر (۳) محدود اشکال حیوانی آورده شده است (نرماشیری، ۱۳۹۴: ۳۶).

باید توجه داشت که نقوش حیوانی با توجه به تعصبات مذهبی مردم بلوچ در نقوش کم‌تر دیده می‌شود.

۲.۲.۳. نقوش گیاهی

کمبرود یا نبود گل در بلوچستان ذهن خلاق سوزن‌دوز را بر آن داشته تا با کنار هم قراردادن چند مربع، لوزی، مثلث یا مستطیل انواع گل‌ها را می‌آفریند. این نقش‌ها گاهی انتزاعی و گاهی در شکل‌هایی واقع‌گرایانه ارائه می‌شود. زنان سوزن‌دوز با حفظ ویژگی‌های هندسی نقوش‌ها طرح‌هایی ساده اما زیبا از گل‌های گوناگون را به تصویر می‌کشند (نرماشیری، ۱۳۹۴: ۳۶) (جدول ۱).

«مرچک، گل‌گلدان، گل‌مورت» نام گردنبندی از زیورآلات زنان بلوچ است ولی در اصل مورد درختی است که برگ‌های آن استفاده دارویی دارد- بوژک به معنای شکوفه‌هایی است که تبدیل به میوه نمی‌شوند شیرگو که از شیرهی خرما حاصل شده و چندن هار که چندن درختی در هند است» (دکالی، ۱۳۸۵، ۳۶۹).

۳.۲.۳. نقوش هندسی

نقوش هندسی بیشترین کاربرد را در سوزن‌دوزی زنان بلوچ دارد. عناصر هندسی بنیادین مثلث، مربع و لوزی است. شکل دایره در طراحی نقوش دیده نمی‌شود. به دلیل این که نقوش با شمارش تار و پود بر پارچه دوخته می‌شود خطوط منحنی و دایره کاربردی ندارد؛ مگر در طراحی‌های مهری که اخیراً استفاده می‌شود. تنوع به کاررفته در این نقوش بسیار زیاد است و به همین دلیل نقوش هندسی به هندسی ساده و ترکیبی، خطوط شکسته، خطوط راست، خطوط منحنی، خطوط زیگزاگ و سطح تقسیم شده؛ البته در عین این که هندسی هستند می‌توانند زیر مجموعه نقوش حیوانی یا گیاهی، کیهانی، انسانی و حتی طرح‌های حاشیه و گل‌ها نیز باشند. نقوش هندسی ساده: این نقش‌ها با تکیه بر فرم‌های هندسی ساده

زمان شروع این هنر ۱۰۰ تا ۲۰۰ سال پیش از اسلام ذکر شده که «قومی به نام اسلاوها به بلوچستان آمده و در آنجا سکنی گزیدند» (خاموشی، ۱۳۸۷: ۷۳).

بلوچ در اقلیمی خشک، خورکرده به آفتاب سوزان کویر و دل‌داده به بادها و باورهای هزارساله خود، با طبیعت خشک و کویری‌اش چنان نقشی می‌آفریند که تجسمی انتزاعی است. طبیعت را چنانکه دوست داشته ترسیم کرده و با اشکال هندسی، گل‌ها و بوته‌های زیادی می‌آفریند. گل‌ها در سوزن‌دوزی ابعاد و اشکال گوناگون دارد. با این همه هنرمند بلوچ می‌کوشد واقعیت زندگی، محیط، مردم دوروبر خود و باورهایش را در آثار منعکس کند. دامداران بلوچ بیشتر به نگهداری بز پرداخته و وجود بز وسیله‌ای برای امرار معاش آنهاست. در نقش‌ونگارهای عامیانه، نقش این حیوان به چشم می‌خورد. شتر حیوان مورد توجه بلوچ و بهترین وسیله رفت‌وآمد در بلوچستان است. همچنین در صحرای بلوچستان مارهای سمی فراوانی وجود دارد که باعث ترس و دلهره مردم این سامانند. به همین جهت است که نقش‌های مارپیچک، پشته مار و کله سیاه مار دیده می‌شود.

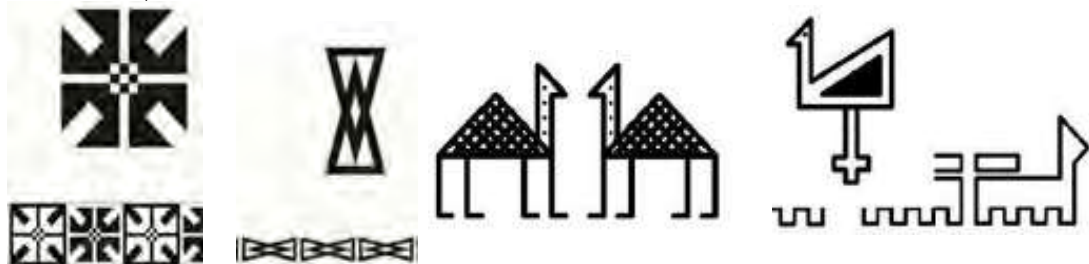
به‌طور کلی شکل نقوشی که به کار گرفته می‌شود عبارتند از:

۱.۲.۳. نقوش حیوانی

حیوانات ممکن است بومی منطقه بوده یا مانند نقش مثل طاووس

تصویر ۲. الف. تابلو سکه‌دوزی. منبع: (ره‌دار، ۱۳۹۳: ۴۵)؛ ب. خامه‌دوزی.

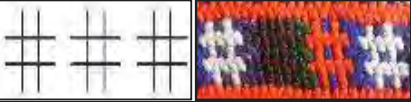

تصویر ۳. از راست به چپ: نقش‌مایه‌های مرغ، شتر، پای سگ و گوش اسب در سوزن‌دوزی بلوچ.

جدول ۱. نقوش گیاهی متداول در سوزن‌دوزی بلوچستان.

ردیف	نام	لاتین	شرح دوخت	تصویر
۱	گورچم	Gor Čam	شامل دو خط موازی که با فاصله کم طراحی شده و درون آن با خطوط سیاه و سفید پر می‌شود. این طرح‌ها به طرح‌های چشمی نیز شهرت دارند و به معنای چشم سیاه است.	
۲	جوک	Javak	شامل طرحی زیبا و ظریف متشکل از گل‌های متعدد که به شکل لوزی طراحی می‌شوند و در زبان بلوچی نام گردنبندی است از زیورآلات زنان بلوچ.	
۳	جلد	Jallad	از دو خط موازی تشکیل شده که فاصله میان آن‌ها را خطوط موازی عمودی پر کرده‌اند.	
۴	هشتیر دُنب	Hošter Domb	هشتیر دُنب (دم شتر) شامل خطوط شکسته‌ای است که به‌طور متناوب در یک ردیف قرار گرفته‌اند.	
۵	پراییز	Prâviz	از نقوش ظریف حاشیه، شامل خطوط کوتاه موازی (۳-۵ میلی‌متر) پشت سر هم و بدون فاصله.	
۶	چکن (یک دیمو)	Cakan	نقش چکن یکی از نقوش حاشیه‌ای است که شامل خطوط عمودی کوتاه تقریباً به‌اندازه پراییز است.	
۷	چکن (دو دیمو)	Cakan	خطوط در چکن یک دیمو (یک‌طرفه) و در چکن دو دیمو (دو‌طرفه) از دو طرف به هم وصل می‌شوند.	
۸	کلا، لاهاری	Kala-Lahari	شامل بخیه‌های بلند و اریب است که پس از دوخته شدن یک نوار را تشکیل می‌دهد.	
۹	شیرازگ	Shirazak	شامل خطوط مستقیمی که به‌طور مکرر در یک ردیف قرار گرفته‌اند و در قسمت بالا به شکل گل‌هایی متناوب به هم متصل می‌شوند.	
۱۰	کتروک ۱	Katarok	چند خط کوتاه که روی هم قرار گرفته و گل‌های ریزی به شکل گل قاصدک داده‌اند.	
۱۱	کتروک ۲	Katarok	از طرح‌های ظریف گل‌های وسط بوده و شامل یک لوزی است که با چهار خط به چهار قسمت مساوی تقسیم گردیده. طول آن بین ۳ یا ۴ میلی‌متر است.	
۱۲	چوطل	Čotal	چوطل با استفاده از شمارش تار و پود پارچه دوخته می‌شوند جزء نقوش مکمل در چوطل‌دوزی بوده و نام دیگر جوک در گویش سراوانی نیز هست.	
۱۳	مُجسیم ساده	Mohsem	در نقش گل‌های میانی بکار می‌رود و دوخت آن مثل علامت + است.	

	در نقش گل های میانی به کار می رود و دوخت آن با دو رنگ و در سه قسمت انجام و شبیه یک لوزی است که داخل یک چندضلعی محاط شده است.	Mohsem Gerib	مُجَسِّم گریب	۱۴
	بر اساس تعداد تاروپود برای دوخت نام گذاری می شود. دو خط عمودی و افقی که در بخش میانی آن یک مربع تشکیل می شود.	Geraf	پنچ تاری گراف	۱۵
	یکی از سنتی ترین نقوش سوزن دوزی بلوچ است. نقش به صورت یک لوزی محاط شده در مربع است.	Tal Mal	تَل مَل	۱۶
	از نقوش پر کاربرد و سنتی که در طرح های تزیینی و نیز روی لباس دوخته می شود. این طرح از یک دندان لوزی مانند شروع و اشکال مختلف تشکیل می شود.	Palivar	پلیوار	۱۷
	این نقش ها جزء نقوش تاری بوده و معمولاً بر مبنای شمارش تاروپود پارچه دوخته می شوند و شامل شبکه درهم تنیده ای از لوزی های دنداندار اند.	Dandane dar	لوزی های دنداندار	۱۸
	نقشی است متشکل از پنج مربع که یکی در وسط و چهار تای دیگر مماس بر اضلاع آن قرار گرفته اند.	Panč Âdinki	پنچ آدینکی	۱۹
	لوزی به این طرح «بَن سَنَدوکی» (Bonanduki) نیز گفته می شود.	Bonok	بُنک	۲۰
	عدد هفت بزرگی که سطح آن با مربع های کوچک پر شده و در قسمت بالای آن نیز دو مربع قرار می گیرند.	Čandan Hâr	چندن هار	۲۱
	طرح یک گل را تداعی می کند. در برخی از مناطق به این طرح «بنتاس» گفته می شود.	Hašâs	هشاس	۲۲

جدول ۲. نقوش هندسی ساده در سوزن دوزی سیستان و بلوچستان. منبع: (مصاحبه با پریاحسین بر، تابستان، ۱۳۹۷)

ردیف	نام	لاتین	توضیحات	تصویر
۱	گل سهر	Sohr	نقش ساده شده گلی است که با استفاده از چهارضلعی و مثلث به شکلی متقارن طراحی شده است.	
۲	بته	Boteh	این نقش که به شکل لوزی طراحی شده، به صورتی بسیار نمادین طرح ساقه، برگ و شاخه را به تصویر می کشد.	
۳	گل چهار برگی	Car bargi	طرح ساده شده یک گل که از چهار لوزی همسان تشکیل گردیده و بر زمینه ای زیگزاگی واقع شده است. رو به روی گل و در حفاصل دندانهای زیگزاگ، غنچه دوبرگی کوچکی که با استفاده از یک لوزی و دو دوزنقه طراحی شده، قرار دارد.	
۴	گل هشت برگی	Asht bargi	طرح کامل شده گل چهار برگی است که به شکل های متنوع طراحی شده و به شکل شبکه ای از لوزی های بهم پیوسته گسترش می یابد. در پستی، روبالشی، کیف، کوسن، و نظایر آن کاربرد دارد.	

طراحی شده اند (جدول ۲).

می توان شکل های جدیدی ابداع کرد (جدول ۳).

۳.۳. اشکال هندسی و خطوط

خطها ابتدایی ترین روش برای انتقال مفاهیم و مضامین و بیانگر افکار، احساسات، علائق، آرزوها، اسطوره ها، زندگی روزمره، داستان های

نقوش هندسی ترکیبی: این نقوش از تعداد متنوعی نقوش هندسی ساده تشکیل شده اند و از حیث ویژگی های ظاهری دارای تنوع قابل ملاحظه ای هستند. این طرح ها را می توان به یک مربع مماس کرد یا آزاد ساخت و شکل جدیدی به وجود آورد. با ترکیب یا حذف بعضی از اضلاع نیز

هنرمند بوده‌اند. خطوط راست را بیانگر اتحاد و پیوستگی و خطوط زیگزاگ تجسمی از آب جاری و جویبار دانسته‌اند (مصاحبه با خانم حسین بر، تیر ۹۷).

۲.۳.۳. سطح

مثلث همیشه نمادی از کوه و استواری و استقامت در میان اقوام بوده است. در بلوچ دوزی‌ها به وفور از نقش مثلث استفاده می‌شود. آنها به نیمی از طرح مربع که همان مثلث است (کپ) می‌گویند. در برخی از نواحی

تاریخی، سمبل و نهادها در بین اقوام بدوی و بشر امروزه‌اند که خود به چند دسته تقسیم می‌شوند.

۱.۳.۳. خطوط شکسته، راست، منحنی و زیگزاگ

در سوزن‌دوزی‌های بلوچ از خطوط زیگزاگ و راست بسیار استفاده می‌شود. نقوشی که برای حاشیه و کادربندی در طراحی‌های بلوچ‌دوزی بسیار پرکاربرد است. این نقوش به نام‌های کش (زه)، روبر (روچ بر) و چوطل معروف‌اند که خود دربردارنده مضمونی از طبیعت پیرامون

جدول ۳. نقوش هندسی ترکیبی در سوزن‌دوزی بلوچستان.

ردیف	نام	لاتین	توضیحات	تصویر
۱	مُرگ پانچ	Morg Panč	به معنی پای مرغ است و طرح هندسی آن به‌طور خلاصه تصویری نمادین از این موضوع ارائه می‌دهد.	
۲	گل تَنک	Tatok	شامل یک لوزی که درون چندضلعی منتظمی قرار گرفته	
۳	گرهٔ هل	Ger o Hell	به شکل عدد هفت که درون آن با مربع‌های ریزی پر شده است. در زبان بلوچی «گرهٔ هل» به معنای بگیر و بگذار است.	
۴	کَنار پادک	Kattâr e Pâdak	در زبان بلوچی به معنای پای حشره، طرح آن برگرفته از نقوش ساده هندسی به شکل یک دایره محصور در لوزی با زائده‌های گوناگون است.	
۵	بورگ	Burrok	این نقش شباهت زیادی با نقش کَنار پادک دارد و تنها تفاوت آن در شکل زائده‌های به‌کاررفته در نقش است.	
۶	مُرگ وچورگ	Morg o Čorg	از یک دایره محصور در لوزی تشکیل شده که بر هر یک از رئوس آن لوزی‌های دیگری واقع شده‌اند و مانند نقش «مَندۀ بَلو» دارای زائده‌های مثلثی است.	
۷	مَندۀ بَلو	Manda o Bollu	این نقش نیز مانند نقوش کَنار پادک و بورگ از یک دایره و لوزی همراه با زائده‌های مثلثی شکل تشکیل شده است.	
۸	چَم مَزه	Cam Moža	دایرهٔ کوچکی که از چهار جهت به چهار دوزنقه متصل بوده و لابه‌لای آن‌ها نقش میخی دیده می‌شود.	
۹	مورت تاک	Mort Tak	مشکل از یک دایره و لوزی که بر هر یک از رئوس آن مثلثی واقع شده و بر قاعده مثلث‌ها خطوطی به شکل دندان‌شانه طراحی گردیده است.	
۱۰	اشک عروس	Ashka Uros	لوزی کوچکی با دایره‌ای در وسط که رئوس آن به لوزی‌های کوچک دیگری متصل می‌گردد.	
۱۱	کانچ کبات	Kañč Kabât	شامل یک لوزی است که بر چهار رأس آن چهار پُلپوار قرار دارد.	
۱۲	گربند	Garband	از دو ضربدر تشکیل شده است که روی هم نقش یک گل را تشکیل می‌دهند.	
۱۳	کَلَمپَرک	Kalamportk	علامت ضربدری یا رنگی است که وسط آن دایره کوچکی به رنگ سفید قرار دارد.	
۱۴	گل سرخ	Gul surkh	علامت چلیپا است که بر قسمت داخلی رئوس آن مثلث‌های کوچکی قرار گرفته است.	

	به این طرح سه تازی نیز گفته می‌شود و عبارت است از مربع‌های کوچکی که روی هم رفته طرح چهار لوزی چسبیده به هم را تداعی می‌کنند.	Sa Ok Porkâp	سه آک پُرکار	۱۵
	از هشت مثلث تشکیل شده که دوبه‌دو در چهار جهت و به شکل علامت چلیپا قرار گرفته‌اند و بر قاعده آن‌ها شش دایره کوچک قرار دارد.	Talo Mosom	تَلو موسوم	۱۶
	این طرح از چهار مثلث تشکیل شده است که از قسمت رأس به هم متصل شده‌اند و طرح یک چهارضلعی را تداعی می‌کنند.	Urosak	عروسک	۱۷
	به معنای گل است درون لوزی دایره‌های کوچکی مثل پرچم گل قرار دارد.	Tekk	تَک	۱۸
	مفهوم نقش قرمز رنگ. بیشتر با رنگ قرمز و در دوخت پشتی، روبالشی و... کاربرد دارد.	Sur e mehre	سور مهر	۱۹
	متشکل از یک لوزی ضربدری است با اضلاع امتداد یافته و در قسمت وسط آن نیز طرح یک لوزی قرار گرفته است. بیشتر در پشتی، کوسن، رومیزی، جلد قرآن و روتختی کاربرد دارد.	Shayda	شیدا	۲۰
	طرح ساده‌شده و نمادینی از شیداست	Daranjak	درنجک	۲۱
	شکل هندسی و ساده‌شده یک جفت گوشواره که از قسمت رأس باهم مماس اند و نقشی واحد را به وجود می‌آورند.	Goshvare	گوشواره	۲۲
	طرح چند چلیپا است که در یک ردیف قرار گرفته‌اند و فواصل میان آن‌ها را طرحی شبیه «آی» انگلیسی پر کرده است.	Batanok	بَتَنَک	۲۳
	بیان ساده‌ای است از امواج آب و حرکت آن. این طرح را معمولاً با دو رنگ متضاد می‌دوزند	Caprâş	چپراس	۲۴

بلوچستان به این نقش (کوهک) گفته می‌شود. آن نقش در طرح‌هایی هم چون کپ و نال، زه کپ و کپک جالر استفاده می‌شوند.

۳.۳.۳. نقوش شطرنجی

نمادی از باغچه و کشتزاراند. در سوزن‌دوزی‌های بلوچ از نقوش شطرنجی معمولاً برای نشان دادن طرح گل‌های کاربردی بین حاشیه‌ها استفاده می‌شود مانند موسوم (که بیانگر بهار است)، کریدک یا کرد (به معنای باغچه کوچک) (همان).

۵.۳. نقوش چاپی

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد، سوزن‌دوزی بلوچ با استفاده از روش شمارش تارها و پودها، یا جدا کردن تارها و شمارش پودها دوخته می‌شد که اخیراً برای راحتی، سرعت و سهولت در سوزن‌دوزی، نقش‌های مذکور بر روی پارچه با استفاده از مهرهای چوبی چاپ می‌شوند که البته ظرافت و زیبایی نقوش شمارش شده پارچه را ندارند. این تکنیک در بلوچستان پاکستان بسیار مرسوم است. این نقش‌ها با استفاده از مهر، به روی پارچه چاپ و سپس نقوش چاپی سوزن‌دوزی می‌شوند (تصویر ۵). این تکنیک دوخت در چابهار، قصرقند، راسک و سرباز، ایرانشهر و روستاهای اطراف بسیار مرسوم است. رنگ‌های نقوش سوزن‌دوزی

۴.۳.۳. نقش چلیپا: واحد هندسی در سوزن‌دوزی بلوچ

گردونه خورشید نشانه معروف نقش مایه‌های باستانی است که اثر آن را در یک مسیر چند هزار ساله در بیشتر تمدن‌های کهن برجای مانده از ایران و چین و هند می‌توان یافت و به معنای حوض‌های ایرانی و نقش آب در فرهنگ ایرانی است و هر وقت که هنرمند این طرح را به کار برد از درختچه‌ها در کنار آن استفاده می‌کند. چرا که گیاهان به دور آب رشد و حیات ادامه می‌یابد (ریگی، کاویانی، ۱۳۹۶).

۴.۳. نقوش کیهانی

فرشتگان یا ارواح بشری وقتی از بال سخن می‌رود منظور معمولاً کبوتر، نشانه روح‌القدس است. روح خود از نظر معنوی دارای بال کبوتر است. (تصویر ۶) پس داشتن بال ترک کردن زمین برای رسیدن به آسمان است (ژان شوالیه، ۱۳۸۴، ج. ۲: ۵۹).

۳.۶.۲. باورها و افسانه‌ها، نیازها و آرزوها

در طول تاریخ به دلیل کمبود آب، بیشترین اسطوره‌ها و نمادها و به تبع آنها نقش‌ونگارها و آرایه‌ها، به گونه‌ای مرتبط با آب و باران و کشت و زرع و باروری خاک و رشد گیاهان، از اشکال و صورت‌های فلکی و نجومی تا طلسم‌های دعای باران و آیین‌های باران‌خواهی و نمادهای سحر و جادوی طلب باران و بارور کردن ابرها بوده است.

تصرف در طبیعت و بر سر مهر آوردن ابرهای بخیل ناگزیر به مدد اسباب و نیروها فوق طبیعی انجام می‌پذیرفت که پنداشته می‌شد قدرت آن را دارند که طبیعت را به دلخواه آدمیان تغییر دهند. سحر و جادو و آیین‌های طلب باران اسباب تصرف در طبیعت بود که اغلب همراه - و به واقع تقویت - می‌شد با نذر و نیاز (پرهم، ۱۳۷۰، ج. ۱: ۴۱).

در اغلب سوزن‌دوزی‌ها، درخت به صورت واژگون نقش شده است. این واژگونی بنا بر متنهای ودایی، مفهومی از نقش خورشید را در رشد موجودات القا می‌کند. (تصویر ۷الف) در آن بالاست که آنها زندگی را به عاریت می‌گیرند و در این پایین است که کوشش می‌کنند آن را نفوذ دهند. به این ترتیب در این واژگونی، شاخه‌ها نقش ریشه و ریشه‌ها نقش شاخه را بر عهده دارند. یعنی زندگی از آسمان می‌آید و در زندگی فرو می‌رود (شوالیه، ۱۳۸۲، ج. ۱: ۱۹۳).

یکی از شگردهای نگاره‌سازی، «غیبی» است (تصویر ۷ب). در خلق نقوش سوزن‌دوزی‌ها به تصاویری بر می‌خوریم که سر مرغ‌ها به شکلی نقش شده‌اند که از فضای بین تکرار آنها نیز، سر مرغ دیگری پدید می‌آید. این همان اسلوب دیرینه‌ی اختفای طلسم مایه و سحر مایه، به قصد دور نگه داشتن آن از چشم «غریبه» و بر افزودن توان کارایی جادو است (تصویر ۱۲). آرزوی داشتن محیطی سرسبز و انباشته از پوشش گیاهی چشم‌نواز هنرمند بلوچ را بر آن داشت که در نبود آنچه طلب می‌نماید، حضورش را در سوزن‌دوزی‌هایش بیافریند که می‌توان به «گل سهر، چهاربرگی، هشت‌برگی، کتارپادک، کتروک، گل تک و غیره» اشاره نمود.

علاقه‌ی بی‌حد زنان بلوچ به آراستگی و زیبایی همراه با درایت و خلاقیتی قابل ملاحظه، هنر منحصر به فردی را پدید آورده که سرشار از

در این مناطق بسیار روشن‌تر و شادتر هستند و بیشتر از آینه و پیت (نوارهای رنگی که به جای دوخت کش یا همان زه کاربرد دارند) در سوزن‌دوزی‌ها استفاده می‌شود که این شیوه دوخت، رنگ‌بندی بسیار مشابه با تکنیک‌های دوخت در بلوچستان پاکستان است (ریگی، ۱۳۹۵: ۱۵).

۳.۶.۳. عوامل تأثیرگذار در طراحی نقوش سوزن‌دوزی بلوچ

نقوش تحت تأثیر باور و اعتقاد مردم بلوچ و نفی بت‌پرستی است. نوع طبیعت، آب و هوا، ذهنیت، روحیات، آداب و رسوم، آرزوها و نیازها و حتی ابزار کار و وسایل زندگی در تعیین نوع نقش مؤثر است و به همین علت است که دوخت و نقش در هر منطقه‌ای با منطقه دیگر تفاوت دارد. معمولاً یک نوع دوخت در یک منطقه نسبت به دیگر نقش‌ها ارجحیت می‌یابد و به‌عنوان دوخت همان منطقه شناخته می‌شود که مسلماً افراد آن منطقه از تبحر بیشتری برخوردارند. مثلاً چوطل‌دوزی بیشتر در منطقه گشت و سراوان رواج دارد یا بالمذک را می‌توان جزء دوخت‌های یکی از روستای سراوان (تاهوک) دانست (مصاحبه با زینب نوروزی، قاسم‌آباد، بهار ۹۷).

عوامل تأثیرگذار بر طراحی نقوش را چنین می‌توان برشمرد:

۳.۶.۳.۱. ذهنی بودن، اعتقادات، آیین‌ها و مذاهب

زنان هنرمند سوزن‌دوز، در تمامی طرح‌های ارائه‌شده با کاربری‌های متفاوت از انواع نقوش گیاهی، هندسی و حیوانی بهره جسته‌اند اما باورهای مذهبی اجازه استفاده از تصویر انسان را نداده است. به همین دلیل آنها در جست‌وجوی تزئینان ایده‌آل خویش، با کنار هم قراردادن تعداد بسیاری از عناصر بصری ساده و ابتدایی، نقوشی کاملاً خلاقانه را پدید می‌آورند.

یکی از نقوش به کاررفته در این سوزن‌دوزی‌ها نقشی موسوم به «بال کبوتر» است. بال به جهت معنی‌شناسی در ارتباط با پروردگار و با هر آنچه پس از یک تغییر صورت بتواند به پروردگار نزدیک شود. مثلاً

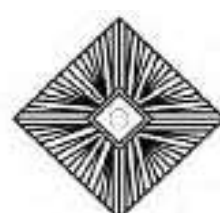

تصویر ۴. ستاره در سوزن‌دوزی بلوچستان. منبع: (سیما ریسی، نیکشهر، تابستان ۱۳۹۷)

ب

الف

تصویر ۵. الف. نقوش مهری (سوزن‌دوز: مینا نوری)، منبع: (ایرندگان، پاییز ۱۳۹۶): ب. مرچوک و آینه‌دوزی. منبع: (زاهدان، پاییز ۱۳۹۶).

تصویر ۶. نقش مایه سوزن‌دوزی بلوچ موسوم به بال کبوتر.

الف

تصویر ۷. الف. نقش مایه درخت در سوزن‌دوزی بلوچ. منبع: (بی‌باک و افتاده، اسفند ۱۳۹۵: ۴). ب. مرغک‌های پیدا و پنهان. منبع: (بی‌باک و افتاده، اسفند ۱۳۹۵: ۴)

ب

عشقی بی‌پایان به زندگی و طبیعت الهام‌بخش پیرامون آنهاست (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۶۷).

۷.۳. عوامل مؤثر در ایجاد طرح‌ها و انواع دوخت سوزن‌دوزی

بلوچ

با توجه به این که زبان بومی هر شهر و حتی یک روستا با روستای دیگر متفاوت است، بنابراین نقوش را با توجه به نوع تکنیک دوخت و عوامل مؤثر در ایجاد طرح و دوخت- پارچه‌ای که طرح بر آن دوخته شده، اولین محلی که دوخت انجام شده و میزان ظرافتی که در آن به کار می‌رود- نیز می‌توان تقسیم‌بندی کرد. بنابراین تقسیم‌بندی کلی طرح و دوخت سوزن‌دوزی بلوچ به عوامل زیر بستگی دارد:

الف) با توجه به پارچه‌ای که طرح بر آن دوخته می‌شود، که دو دسته‌اند: برخی طرح‌ها بر پارچه شش‌تاری که تاروپودهای مشخصی دارد دوخته می‌شوند؛ مثل: سراوانی دوچ، پرکار، جوک و... و برخی طرح‌ها بر هر نوع پارچه‌ای قابل دوختن هستند و پارچه‌ای که در آن سوزن‌دوزی انجام می‌گیرد باید دارای دو ویژگی عمده جهت سهولت دوخت باشند: (۱) دارای تاروپود مشخص باشد که شش‌تاری گویند. پرکار نام اولین نقشی است که روی این پارچه‌ها دوخته شده است. (۲) دارای تاروپودی راست بوده و کج‌راه نباشد. پارچه بیشتر پنبه‌ای پاکستانی است که نازک و ریزبافت بوده و برای محصولات پرکار در قطعات کوچک متناسب می‌باشد.

۱.۷.۳. طرح‌های تاری

۲.۷.۳. طرح‌های گل

گل گندمی، گل بیلوار، گنبدی و بیلوار، چهار دانگ تنکر، پرگاش، تک، کیسه‌دوز، پرکار، گل دانه‌دار، گل سرخ، کویچ، تندوک، تلمل سراوانی و غیره (تصویر ۹).

۳.۷.۳. طرح‌های حاشیه و یا اطراف گل

متداول‌ترین این طرح‌ها عبارتند از: چپ و راست، کش، بن، موسم، سفید سر، سوزی کش گوارکش (گوهرکش)، سر طاووس و انواع دیگر... (تصویر ۱۰)

۴.۷.۳. طرح‌های چشم

چشم مژه: چشم مژه، چشم سورمگ: چشم سورمگ، چشم برون: چشم ابرو، چشم ماهی، چشم گوسال؛ (ب) با توجه به اولین محل یا شهری که دوخت از آنها طراحی شده است مثل کوبینه دوچ، سراوانی دوچ و غیره؛ (ج) با توجه به میزان کار و ظرافتی که در آن به کار می‌رود به: پرکار، میان‌کار و کم‌کار تقسیم می‌شوند.

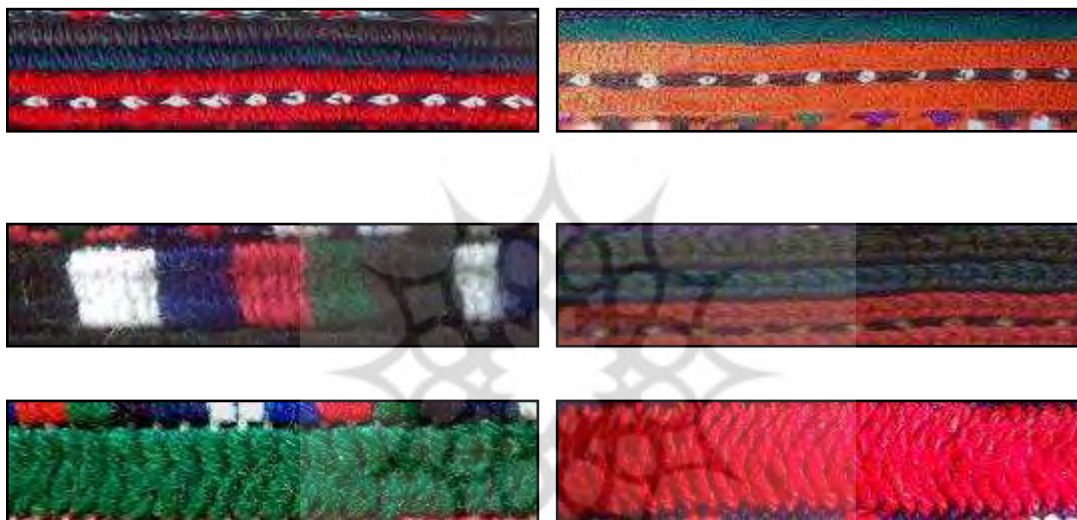
یک نقش به دو قسمت گل و گویچ تقسیم می‌شود. به نقش اصلی گل می‌گویند، مانند گل سرخ در حالی که به نقش حاشیه‌ای آن گویچ می‌گویند مانند ضربدر در طرح مرآورد. پرکار نام یک تکنیک و نقش سوزن‌دوزی اصیل و گران‌قیمت هست که سه بار روی پارچه سوزن‌دوزی

تصویر ۸. از راست: گراف پنج‌تاری (پنج‌چیک)، سه یوک (۹تاری)، چوطل شش‌تاری، گراف پنج‌تاری، چوطل توخالی. منبع: (حسین بر، پریا، تابستان ۹۷)

تصویر ۹. محصوم (Mohsom)، چاریکو، (Chariko)، تل مل، (Tal mal)، هشتر دمب، (Hoshter Domb)، کتروک، (Katarok)، چاردانوک، (Chardanok). منبع: (حسین بر، پریا، تابستان ۹۷)

تصویر ۱۰. پرایز، (Perayz)، کن دو دیم، (Cheken do dim)، جلد، (Jallad)، کاشوک، (Kashhhok)، جلد، (Jallad)، کاشوک، (Kashhhok)، کلا کلا دوتاری (Kala Kala)، کلا به تاری. منبع: (همان)

انجام می‌شود. با این توضیحات به تحلیل نقوش اصیل سوزن‌دوزی پرکار پرداخته می‌شود. نقوش سوزن‌دوزی پرکار نسبت به دیگر نقوش دارای پیچیدگی، دقت و ظرافت افزونی هستند. بیشتر نقوش اصیل سوزن‌دوزی پرکار از طبیعت شامل نقوش گیاهی، حیوانی و هندسی گرفته شده است. زنان بلوچ در نقوش پرکار با کمک قوه تخیل، به انتزاع از طبیعت و تفکر در خصوص باورهای قومی و دینی، دست به خلق نقوش زده‌اند. به همین دلیل در مناطق مختلف که سوزن‌دوزی پرکار صورت می‌گیرد، نام‌گذاری نقوش متفاوت است. به عنوان مثال، یک نقش را در مناطقی از بلوچستان به نام کانت گامیش و در منطقه‌ای دیگر با نام زومک می‌شناسند. بیشترین رنگ به کاررفته در سوزن‌دوزی اصیل بلوچ، رنگ قرمز یا قهوه‌ای بوده است که از باورها و طبیعت مردمان این سرزمین گرفته شده است (جدول ۴).

جدول ۴. تحلیل و بررسی نقوش اصیل سوزن‌دوزی پرکار در بلوچستان.

ردیف	نام نقش	لاتین	نوع نقش	مفهوم نقش	شرح دوخت	تصویر
۱	چارچم	Charcham	هندسی	چشم انسان و حیوان	از پنج لوزی به هم پیوسته تشکیل شده. چهار لوزی که در پیرامون لوزی مرکزی، نشان فرمی هندسی از چشم است.	
۲	بن تاس	Bon Tas	هندسی	طرف آب	شبهه به چارچم؛ با این تفاوت که چهار شاخه اضافی در بین دو شکل هندسی لوزی قرار گرفته است. تاس در گذشته از ظروف نوشیدن آب و همچنین تعیین زمان‌بندی آبیاری کشاورزی در بین مردمان بلوچستان بوده است.	

	چهار خط موازی است دو به دو متقاطع. با دیدن فرم کلی این نقش در ذهن پنجه‌ی پلنگ تصویر می‌شود.	قدرت و توانمندی	حیوانی	Pench Palang	پنج پلنگ	۳
	اگر چه طاووس در بلوچستان نبوده ولی به خلق این نقش با کمک قوه تخیل خود دست زده است. همچنین برخی معتقدند که نام این نقش از روایت‌های دینی یا اسطوره‌ای وارد باور هنرمندان بلوچ شده است.	شکوه و عظمت	انتزاعی	Tauos	طاووس یا طاعونز	۴
	در نقش طاووس می‌توان نقوش دیگری را نیز مشاهده کرد که برگرفته از نقوش اصلی طاووس هستند اما فرم و نقش جداگانه‌ای گرفته‌اند.		انتزاعی	Sarok	سروک	۵
	از نقوش واقع‌گرایانه در بین نقوش سوزن‌دوزی پرکار بلوچ است که نشان شاخ گاو میش و نیش عقرب است و برگرفته از محیط بومی هنرمند.	نیش عقرب	حیوانی	Zomak	کانت گامیش یا زومک	۶
	به معنای آرایش عروس. مربع مرکزی چشم عروس و به عنوان نمونه، رنگ آمیزی‌ای که روی مربع‌های آبی با رنگ زرد صورت گرفته است به معنای آرایشی است که در روز عروسی روی صورت عروس انجام می‌دهند.		هندسی	Titok Banoran	تیتوک بانوران	۷
	به معنی گل سرخ است. امروزه به این نقش ستاره نیز گفته می‌شود.	گل سرخ	گیاهی	Suhr	گل سهر	۸
	از دو قسمت تشکیل شده. قسمت اول به شکل عدد هفت، نمایان گر ریشه یا بن گل سهر است و فرم لوزی که توسط یک خط عمودی به آن متصل شده نشان دهنده گل سهر از زاویه‌ای دیگر است.		گیاهی	Bon sohr	بن گل سهر	۹
	هنرمند بلوچ آن را به شکل لوزی تصویر کرده است.		هندسی	Morvared	مروارید مرواردک	۱۰
	از نقوش حاشیه‌ای سوزن‌دوزی پرکار است.		هندسی	Teleng	تلنگ	۱۱
	یک سری نقوش حاشیه‌ای که در همه نقوش سوزن‌دوزی مشترک هستند. این نام از دو واژه‌ی چشم و سرمه ترکیب شده است.		هندسی	Cam Soromrk	چم سرومگ	۱۲

۸.۳. انواع دوخت و نقوش اصیل و پرکاربرد در سوزن‌دوزی

بلوچ

دوخت در هر منطقه‌ای با منطقه دیگر تفاوت دارد و در هر منطقه‌ای نیز نام مخصوص به خود را دارد به این ترتیب نمی‌توان برای آن تعریف خاصی لحاظ کرد.

از انواع دوخت‌ها می‌توان به چوطل‌دوزی، آسان‌تانکه، کپ و جلت، محسم‌سندکی، چکن و پرکار، لاهاری و غیره اشاره داشت. چوطل‌دوزی بیشتر در سراوان و گشت رواج دارد و دوختی است از بخیه‌زدن با ظرافت فوق‌العاده. ردیف‌های مختلفی دوخته می‌شود که کم‌ترین آن ۶ ردیف است. باید ردیف‌ها جفت و بسته به نظر فرد انتخاب می‌شوند. در چوطل‌دوزی ممکن است تنها نقش به کاررفته چوطل باشد که به آن تمام‌چوطل می‌گویند و یا در کنار چوطل از نقش‌های حاشیه‌ای مانند لاهاری، چکن، پرایز و غیره استفاده شود که در این صورت با توجه به

حاشیه به کاررفته، اسم و قیمت آن انتخاب می‌شود. بررسی سوزن‌دوزی بلوچ گویای این مطلب است که در برخی موارد میان نام دوخت و نام نقش، تفاوت چندانی وجود ندارد. به عنوان نمونه نقش چوطل (جوک)، ماحصل دوخت، شکل چوطل است و یا دوخت پرایز و نقش حاصل از آن در عمل با یکدیگر ارتباط تفکیک ناپذیری دارد (مصاحبه با میناریسی، ایرندگان، تابستان ۹۷) (جدول ۵).

۹.۳. نقوش جدید سوزن‌دوزی بلوچ

در سالیان اخیر شیوه خاصی در طراحی نقوش سوزن‌دوزی متداول شده است که از قاعده ترسیم اشکال ساده هندسی پیروی نمی‌کند. عمدتاً در ترسیم نقوش مهری مورد استفاده قرار می‌گیرند. از آنجاکه این نقش‌ها فاقد اصالت خاصی می‌باشند، به جهت آشنایی با شیوه پردازش آن‌ها فقط به ذکر چند نمونه اکتفا می‌گردد (جدول ۶).

جدول ۵. انواع دوخت و نقوش اصیل و پرکاربرد در سوزن‌دوزی بلوچ.

ردیف	نام نقش	لاتین	محل دوخت مکران / سرحد	رنگ	مفهوم نقش	شرح دوخت	تصویر
۱	سیاه اسپیت	Siyâh Spit	سراوان-سوران گشت ایرانشهر-بمپور	سیاه سفید	چشم کوچک	نخ مشکی را بین دو طرح موردنظر قرار داده و روی آن نقش ریز، با نخ سفید می‌دوزند.	
۲	چوطل دوزی	Cotal Duzi	سراوان-گشت	طیف قرمز	مجموعه‌ای از خط‌های کج	به‌عنوان اسکلت‌بندی برای نقش‌های متنوع، به‌صورت ردیف‌هایی مکمل هم که کم‌ترین آن شامل ۶ ردیف است، دوخته می‌شود.	
۳	آسان تانکه	Asan Tanke	کل منطقه مکران -سرحد	نامحدود		شبیبه شماره‌دوزی است. از این نقش در گذشته بیشتر برای تزئین لباس به‌تنهایی یا همراه با سایر نقوش استفاده می‌شد.	
۴	جَدَد	Jallad	خاش و سوران سراوان ایرانشهر و نیکشهر	قرمز و قهوه‌ای	حاشیه	از کنار هم قرار گرفتن خط‌های موازی به وجود می‌آید خط‌های به‌کاررفته در جَدَد در هر رنگ ۳ الی ۵ عدد است. هر چه تعداد این خط‌ها کمتر باشد، دوخت ظریف‌تر می‌شود.	
۵	کپ جَدَد	Kap Jallad	خاش و سوران سراوان ایرانشهر و نیکشهر زاهدان	گاهی هفت رنگ بلوچی		اگر جَدَد به‌صورت هفت و هشت‌های منظم دوخته شود، به این نوع دوخت «کپ» و جَدَد می‌گویند. از نقوش حاشیه و معمولاً برای پرکردن برگ‌ها، گلبرگ‌ها و دوخت روی نوشته‌های ضخیم استفاده می‌شود.	
۶	چَکَن یک دیمو	Cakan	چابهار ایرانشهر سراوان خاش- بمپور	قهوه‌ای سبز قرمز سیاه	طرف و گوشه	جزو دوخت‌های حاشیه. برای دوخت یک سری خط‌های عمودی پشت سر هم دوخته می‌شوند که در مدل یک دیمو از یک‌طرف به هم اتصال داشته و در هم قلاب می‌شوند.	
۷	چَکَن	Cakan	چابهار ایرانشهر سراوان خاش- بمپور	قهوه‌ای سبز قرمز سیاه	طرف و گوشه	خط‌های عمودی پشت سر هم که در مدل دو دیمو از دو طرف به هم اتصال داشته و در هم قلاب می‌شوند این نقش با چوطل طرح‌های زیبا و گران‌بها که از قدیمی‌ترین دوخت‌های سوزن‌دوزی است.	
۸	پرکار	Porkar	ایرندگان ایرانشهر خاش زاهدان	رنگهای اصیل تیره	پرکار	دور نقوش این نوع دارای خطوط مرزی بوده و به‌غیراز خطوط عمودی و افقی، خط‌های مورب چهل‌و پنج درجه دارند که آن‌ها نیز با شمارش تاروپود ایجاد می‌شود و به‌صورت پله‌پله بوده و از تارهای دوتایی افقی و دوتایی عمودی تشکیل می‌شوند.	
۹	سرزیز	Sar zih	تمامی منطقه مکران سرحد	قرمز و قهوه‌ای	لبه‌ی زیز	معمولاً برای محکم کردن سراس‌تین، پاچه شلوار استفاده می‌شود.	
۱۰	پَل	Polal	تمامی منطقه مکران سرحد	به صورت هفت رنگ	چشم زخم	از تزئینات موجود در لباس‌های بلوچی گلیست دقیقاً در وسط زیز (Zih) و پَل نام دارد. بالای آن حالت شاخه‌ای و پایین، دارای ریشه است. روی ساقه آن که معمولاً از چندین نخ تشکیل شده، با رنگ‌های مختلف هفت‌رنگ و با دوخت‌های حاشیه تزئین می‌شود.	

	به صورت بخیه‌های بلند اریب که بر روی هم قرار می‌گیرد، دوخته می‌شود و بعد از دوخته شدن یک نوار و یک خط محوری تشکیل می‌دهد.	قلعه	قهوه‌ای و قرمز سبز	سراوان خاش	Kala Lahari	کلا، لاهاری	۱۱
	دوخت با یک ردیف شروع شده و با ردیف دوم قفل می‌شود و ردیف سوم و چهارم مرحله پر کردن نقش هستند. باید توجه داشت که دوخت پلیوار همانند بافت یک حصیر است و نخ‌ها از زیر و روی هم، درهم‌تنیده می‌شوند و فقط یک اشتباه جزئی در روی یا زیر بردن نخ باعث به هم ریختن کل نقش خواهد شد.	حصار کشی	تک رنگ و گاهی دورنگ	ایران شهر و نیک شهر و چابهار	palivar	پلیوار	۱۲

جدول ۶. نقوش جدید سوزن‌دوزی. منبع: (جمعی از سوزن‌دوزهای منطقه مکران)

ردیف	نام	لاتین	توضیحات	تصویر
۱	دژ	Dež	طرحی جدید از آینه‌دوزی است که در آن پنج آینه گرد به شکل یک گل در کنار هم قرار گرفته‌اند.	
۲	کوه بندر	Koh Bandar	از دیگر نقوش مهری است که در آینه‌دوزی به کار می‌رود.	
۳	هفت صد آدینکی	DenkiÂ	طرحی است مرکب از «پلیوار» و آینه که با خطوط باریک چلیپا شکل تزیین شده است.	
۴	بال کبوتر	Bal e Kabotar	طرحی است مرکب از دو لوزی و یک دایره که در هر رأس بزرگ لوزی اشکالی به صورت بال طراحی شده است.	
۵	دل بند	Del Banda	این طرح از یک چندضلعی، یک مثلث و دو دسته خطوط موازی تشکیل شده است. در فاصله بین خطوط گل و آینه به کار می‌رود. درون چندضلعی با پنج آینه و داخل مثلث نیز با سه آینه تزیین می‌شود	
۶	کوه سر عاشق	Kohsar Asheg	از نقوش مهری است که در آینه‌دوزی به کار می‌رود.	

۱۰.۳. انواع فراورده‌های سوزن‌دوزی

تولیدات سوزن‌دوزی که قبلاً منحصر به سوزن‌دوزی بر روی لباس‌های محلی بود گسترش یافته و امروز با نفوذ سازمان صنایع دستی با خلق آثار و فراورده‌های دیگری هم‌چون سجاده، سفره، پرده، کوسن و غیره مشاهده می‌شود.

قطعات تزیینی جامه زنان

قطعه پارچه‌های سوزن‌دوزی شده اغلب در تزیین بخش‌های از لباس

جدول ۷. چهار قسمت قطعات تزیینی جامه زنان.

نام	کاربرد	نمونه
پیش سینه یا «زیج» (Zih)	جهت تزیین قسمت بالای پیراهن به کار می‌رود که در برخی مناطق به این قطعه «زیگ» (Zig)، «جیگ» و در گویش سرحد «زی» نیز می‌گویند.	

	<p>در زیر پیش‌سینه قرار می‌گیرد و تا نزدیک دامن ادامه دارد. طول آن تقریباً ۶۵ سانتی‌متر است که قسمت بالای آن که مقدار کمی را اختصاص می‌دهد. بصورت مثلث و بیشترین مقدار آن به شکل مستطیل است. در برخی از مناطق این قطعه را «پندول» (Pandul) نیز می‌نامند.</p>	<p>جیب یا «گومتان» (Gumtân) «گوپتان» (Guptân):</p>
	<p>استانک هم نام دیگر آن است در دو قطر فراهم میشود که زینت بخش سر آستین زنان بلوچ است که به شیوه «زیگ» و «گومتان» سوزن‌دوزی می‌شود.</p>	<p>«آستینگ» (Âstinag)</p>
	<p>همانند سر آستین است اما تفاوت‌هایی که با هم دارند اینست که نقش‌ها در سر آستین بیشتر از پاچک یا «پاجامگ» (Pâjamag) که سر شلوار است می‌باشد.</p>	<p>پاچک یا پاچک</p>
	<p>حاشیه دامن لباس، متشکل از حاشیه گلدوزی شده‌ای است که به آن «پت» (Pat) یا «بیت» (Bit) گفته می‌شود. علاوه بر آن روی درزهای «جامگ» را با نقوش ساده تزیین می‌کنند که به آن «سرپک» (Sarpag) می‌گویند.</p>	<p>«پت» (Pat)</p>

تصویر ۱۱. چند نمونه کُریشی و محل قرار گرفتن آن در گومتان.

۴. نتیجه‌گیری

دارد نام آن را اقتباس می‌کنند. نقوش حیوانی هم بیشتر به صورت انتزاعی در سوزن‌دوزی بلوچ دیده می‌شود که در بیشتر موارد هم ممکن است شکل حیوان با صورت اصلی آن هیچ شباهتی نداشته باشد و فقط نشانه‌ها یا قسمتی از حیوان در نقوش باشد مانند مرگ پانچ (ردپای مرغ). نقوش گیاهی به دلیل عدم وجود گل در بلوچستان سوزن‌دوز را بر آن داشته تا کنار هم قراردادن چندین نقوش هندسی به خلق آثار تأیید دارد. این نقوش‌ها گاهی کاملاً انتزاعی است. و گاهی واقع‌گرایانه. نقوش کیهانی شامل ماه و خورشید است و ستاره‌های ریز و درشت میان نقوش دیگر، که برای طراحی این نقوش از مهر یا تپه استفاده می‌شود. در بلوچستان رنگ‌ها تحت تأثیر اصول قبیله‌ای تاریخی حماسی بوده است. اصولاً رنگ‌هایی که در روستاها از آن‌ها استفاده می‌شود با نوع رنگی که در شهرهای بزرگ مورد استفاده قرار می‌گیرند از اصالت برخوردار است. قرمز، بنفش، زرشکی، نارنجی، قهوه‌ای و به‌طور کلی انواع قرمز هشتاد

بررسی نقوش و طرح‌های هنرهای سنتی به لحاظ انتقال شفاهی آن‌ها در طی قرون و اعصار، به دلیل عدم آشنایی بسیاری از محققان با مفاهیم و زبان رایج در میان تولیدکنندگان بومی این محصولات. همواره دچار مشکلات متعددی بوده است. در این میان ذوق شخصی و اعمال سلیقه تولیدکنندگان در طی قرون و اعصار نیز تغییرات فراوانی را در صور نمادین به وجود آورده است. در جواب به سوال تحقیق باید بیان کرد که نقوش پرکاربرد سوزن‌دوزی بلوچ، شامل نقوش حیوانی، گیاهی، هندسی و کیهانی است که به دلیل وجود تنوع بی‌شمار در نقوش سوزن‌دوزی هر یک از این موارد دارای دسته‌بندی‌های کوچک‌تری هستند. نقوش انسانی در این هنر به دلیل اعتقاداتی که در بلوچ بدان پایبند است، دیده نمی‌شود اما به خاطر برخی از نشان‌هایی که به انسان یا هر شیء دیگری

(۱۳۹۲)، ساختار صوری نقوش طبیعی در سوزن‌دوزی زنان بلوچ (شهرستان سراوان)، مجله علمی-پژوهشی نگره، دانشگاه شاهد، دوره ۸، شماره ۲۸، صص ۶۱-۷۳.

کرباسچی، مسعود (۱۳۷۴)، *نخل*، جلد ۲، زاهدان: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی.

گلاک، جی؛ گلاک، سومی هیراموتو (۱۳۵۵)، *سیری در صنایع دستی ایران*، ترجمه حمید عنایت، تهران: بانک ملی ایران.

متین، پیمان (۱۳۸۶)، *پوشاک ایرانیان*، تهران: پژوهش‌های فرهنگی. منتخب صبا، اسفندیار (۱۳۷۹)، *نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران*، از هشت هزار سال قبل میلاد تا امروز، تهران: منتخب صبا.

ناصر، ذبیح‌الله (۱۳۴۵)، *بلوچستان*، تهران: سینا. نرماشیری، ابوبکر (۱۳۹۴)، *بررسی عناصر نمادین هندسی در هنر سوزن‌دوزی بلوچ*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری دانشگاه سیستان و بلوچستان (استاد راهنما دکتر علیرضا طاهری).

مصاحبه‌ها

حسین‌بر، پریا (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، سراوان.

دهواری، مهدی (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه سرحد سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، زاهدان، دفتر صنایع دستی.

ریسی، سیما (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران (مصاحبه منتشر نشده)، سیستان و بلوچستان.

ریسی، مینا (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، ایرندگان.

ریسی، گل‌پری (۱۳۹۶)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، ایرندگان.

زهی، عیسی (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه سرحد سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، زاهدان.

سالاری (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، ایرانشهر.

شهنوازی، زهرا (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه سرحد سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، زاهدان.

نارویی، نارویی (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، زاهدان.

نارویی، شهلا (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه سرحد سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، زاهدان.

نوروزی، زینب (۱۳۹۷)، سوزن‌دوزی منطقه مکران سیستان و بلوچستان (مصاحبه منتشر نشده)، ایرانشهر روستای قاسم‌آباد.

درصد انتخاب رنگ را تشکیل می‌دهند. در روستاها از همان رنگ دست‌نخورده‌ای استفاده می‌شود که زائیده ذهن خلاق هنرمند است اما در شهر به علت تأثیرات فرهنگی و اجتماعی تغییر یافته‌اند. روش زندگی و محیط پیرامون هنرمند بلوچ چنان در نقوش و طرح‌هایش، رخنه نموده که می‌توان بازی رنگ‌ها و تأکیدش بر تعدادی از نقش‌ها را در طول زندگی‌اش به روشنی دید؛ به همین دلیل بعضی از نقش‌ها مختص یک شهر یا روستاست. زن بلوچ در کویر خشک و سوزان بلوچستان با ایجاد نقش گل‌ها، بوته‌ها و ترکیب رنگ‌ها به دنبال آمال و آرزوهایش بوده و طبیعت رنگین و زیبایی آفریده که در اندیشه‌اش شکل گرفته است.

فهرست منابع فارسی

اسفندیاری، صبا (۱۳۷۰)، *نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران*، تهران: صبا.

اکرمین، فیلیس (۱۳۶۱)، *نساجی ایران بافته‌های دوره اسلامی*، دوره نخستین اسلام و دوره سلجوقی، ترجمه زردین دخت صابر شیخ، تهران: وزارت صنایع سازمان صنایع دستی ایران.

بی‌باک، غلامرضا؛ افتاده، مریم (۱۳۹۵)، عوامل تأثیرگذار در به‌وجود آمدن نقوش سوزن‌دوزی بلوچ، نخستین همایش رودوزی‌های سنتی سیستان و بلوچستان، زاهدان: اداره کل میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری.

پرهام، سیروس (۱۳۷۰)، *دست‌بافته‌های عشایری و روستایی فارس*، جلد اول، تهران: امیرکبیر.

خاموشی، زهرا (۱۳۸۷)، تحول کاربرد و تزیین در سوزن‌دوزی بلوچ و ترکمن به شیوه سنتی و مدرن، *مطالعات هنر اسلامی*، مؤسسه مطالعات هنر اسلامی، شماره ۹، صص ۷۳-۹۸.

دکالی، زینت؛ دکالی، زیور (۱۳۸۵)، هنر سوزن‌دوزی زنان بلوچ، فرهنگ مردم، مرکز تحقیقات صبا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، شماره ۱۷، صص ۹۷-۱۲۴.

ریگی، زهرا (۱۳۹۵)، تاریخچه نقوش سوزن‌دوزی بلوچ، نخستین همایش رودوزی‌های سنتی سیستان و بلوچستان، زاهدان: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری سیستان و بلوچستان.

ریگی، زهرا؛ کاویانی، کریم (۱۳۹۶)، *دایره‌المعارف بلوچ‌دوزی و سایر ملل*، زاهدان: کریم کاویانی پویا.

شوالیه، ژان؛ گریبان، آلن (۱۳۸۲)، *فرهنگ نمادها*، ترجمه و تحقیق سودابه فضایی، جلد دوم، تهران: جیحون.

شوالیه، ژان؛ گریبان، آلن (۱۳۸۴)، *فرهنگ نمادها*، ترجمه و تحقیق سودابه فضایی، جلد دوم، تهران: جیحون.

صبا، منتخب (۱۳۷۹)، *نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران*، تهران: بهمن، چاپ دوم.

قاسمی، مرضیه؛ محمودی، سکینه خاتون، و موسوی حاجی، سید رسول

Typology and Analysis of Baloch Motifs in Balochi Embroidery at Borders and Makran*

Maryam Taherazizi¹, Alireza Sheikhi^{**2}

¹Master of Islamic Arts, Department of Islamic Arts, Ferdowsi Institute of Higher Education, Mashhad, Iran.

²Assistant Professor, Department of Handicrafts, Faculty of Applied Arts, University of Art, Tehran, Iran.

(Received: 25 Jan 2021, Accepted: 3 May 2021)

Needlework or Balochi embroidery is an art with history as long as the history of Sistan and Baluchestan. This art, rooted in the fabric of tribal life, reflects the taste of women in the mirror of eternal designs. The present paper intends to introduce, classify and provide a formal and semantic analysis of the main patterns and sewing techniques of Balochi needlework. So what are the most common designs used in needlework? And what are the factors affecting their creation? The authors first review and introduce the Balochi needlework designs, then study it in terms of form, category, and also in terms of content. Due to the lack of information on libraries, villages and cities in the Makran region and the borders of Sistan and Baluchestan, including Chabahar, Nikshahr, Iranshahr, Qasemabad Bampur, Irandegan, Marandgan, Saravan, Khash and Zahedan with field observations including interviews and questioning of artists acting needlework in naming and classifying patterns, used to analyze the subject. The results show that:

Studies of the patterns and designs of traditional arts in terms of their oral transmission over the centuries, due to the lack of familiarity of many researchers with the concepts and language common among the local producers of these products have always encountered numerous problems. In answer to the research question, it should be stated that the most widely used Balochi needlework motifs include animal, plant, geometric and cosmic motifs. Human figures were not seen in this art, because of the beliefs adhered to in Baluch, but because of some of the signs that it has on humans or any other object, they adopt its name. Animal motifs were also seen more abstractly in Balochi needlework, which in most cases may have no resemblance to the original form of the animal, with only signs or part of the animal in the motifs, such as the death of a punch (chicken

footprint). Due to the lack of flowers in Balochistan, plant motifs have led needlework to combine several geometric patterns to create works. These designs are sometimes completely abstract and sometimes realistic. Cosmic motifs include the moon and the sun and large and small stars, among other motifs, which are used to design these motifs of seals or hills. In Balochistan, colors have been influenced by tribal, historical and epic principles. Red, purple, crimson, orange, brown, and red in general make up 80 percent of color choices. In the villages, the pure color of the artist's mind has been used, but in the city they have changed due to cultural and social influences. The way of life and the environment around the Baloch artist have been appeared so much in his designs and motifs that the play of colors and his emphasis on a number of designs can be clearly seen during his life; for this reason, some designs are specific to a city or village. In the dry and hot desert of Balochistan, a Baloch woman pursues her aspirations by creating the role of flowers, plants and combining colors, and creating a colorful and beautiful nature that is formed in her thoughts.

Keywords

Balochistan, Baluchi Woman, Needlework, Needlework Technique and Patterns.

*This article is extracted from the first author's master thesis, entitled: "Study of needlework in Sistan and Baluchestan and its role in rural economic development" under supervision of the second author at Ferdowsi Institute of Higher Education, Mashhad.

**Corresponding Author: Tel: (+98-915) 5338016, Fax: (+98-21) 66404986; E-mail: a.sheikhi@art.ac.ir